

Een druppel op een gloeiende plaat

Soms blijf ik vaag bevriend met iemand waar ik niet meer mee bevriend wil zijn, zelfs niet vaag. Dit komt simpelweg doordat de gereedschappen waar je je bij een breuk in een liefdesrelatie zo gemakkelijk van kunt bedienen hier ontbreken. Je kunt tegen een vage vriendin moeilijk zeggen: 'Ik hou niet meer van je' of 'Er is een ander...' of 'Ik mis mijn persoonlijke vrijheid.'

In dit geval kon ik me niet goed losmaken van een uitdovende vriendschap met een alleenstaande pleegmoeder. Ik bleef een dunne, maar messcherpe band met haar houden. Ze leed namelijk aan geldgebrek en vond een pleegkind een fantastische oplossing. En dat pleegkind, daar zit hem de kneep. Het moet gezegd, het jochie van twaalf heeft het bij haar heel wat beter dan in het tehuis waar hij vandaan kwam en zeker zijn moeder die hem zo sloeg dat ze hem afstond uit angst dat ze hem op een dag zou doodslaan. Zo zei ze het letterlijk. En ze wilde uiteraard niet in de gevangenis belanden.

De pleegmoeder doet haar best. Ze bracht structuur, discipline en zekerheid in zijn leven en heel soms kan er zelfs een knuffel af, mits hij zijn punten heeft verdiend. Hij mag op voetbal, hij vist, heeft zijn eigen simpele maar verder prima kamer en gaat naar een goeie school, waar hij - spijtig genoeg, maar voorspelbaar - na een tijdje het mikpunt werd van een hetze die draaide om de vraag waarom zijn moeder hem niet meteen had laten aborteren, dan was iedereen beter af geweest. Ja, de school mag nog zo goed zijn, kinderen zijn soms helemaal niet lief.

Ik heb geen redenen kunnen ontdekken (of het moet de aan drank verslaafde verwekker zijn) waarom deze jongen slaag verdiend zou hebben van zijn moeder, die kort geleden met frisse moed aan een nieuw gezin begonnen is en hem toen maar meteen voor adoptie heeft vrij gegeven, zodat zijn dagen in zijn huidige pleeggezin ook weer geteld zijn. Het is gewoon een lief joch, mager, scherp, niet echt mooi, maar intelligent, en ontroerend in zijn pogingen geen onverwachte toorn meer over zich heen te halen. Ontroerend en onrustwekkend.

Nu heeft de alleenstaande pleegmoeder op leeftijd zelf al een hele kluit kinderen grootgebracht en de familie verzamelt zich regelmatig om haar gezellige keukentafel, terwijl de kleinkindjes door huis en tuin ronddarren en alles mogen uitspoken zolang ze er zelf maar geen terminale schade aan oplopen. Het pleegkind van twaalf probeert aansluiting te vinden. Jammerlijk daarbij is dat op de een of andere onderhuidse manier onder de anderen de regel heerst dat zijn stem niet telt, zijn wil niet, zijn pijn niet, noch zijn vreugde. Net of wat hij voelt niet echt is. De kinderen die alles hebben, pakken het kind dat niets had; een even bizar als gangbaar verschijnsel. De anderen krijgen cadeautjes, hij moet zijn aalmoezen verdienen. Met stapels afwas die niet van hem zijn, met onkruid wieden, met stofzuigen, schoenen poetsen, noem het op, hij moet het doen. Hij hangt zijn eigen was op en haalt ze ook weer van de lijn, dweilt snel de vloer als hij er een spatje op heeft gemaakt, poetst het bad glimmend op als hij eruit is gestapt en heeft zijn kamer op bevel altijd tip top in orde, al houdt hij zelf wel van wat gezellige rommel. Het is allemaal geen flagrante, fysieke kindermishandeling, maar toch zeker psychisch. Er wordt een grens gepasseerd en het venijn schuilt vooral in de scheidslijn die tussen hem en de andere kinderen wordt aangebracht.

Aan tafel, waar iedereen zich naar hartenlust volpropt met zo veel lekkers als hij maar wil, kun je dit soort gesprekjes horen: 'Mama, mag ik alstublieft een boterham nemen?' (Vragen kinderen dat tegenwoordig nog?) Stilte. Niemand hoort iets. De vraag wordt herhaald. Afgemeten knikt pleegmama van ja. Met een gezicht van 'Als het dan echt niet anders kan'. 'Mag ik er marmelade op?' Ha, nu kan ze weigeren. Daar komt ie: 'Nee. Het is avond, geen zoetheid.' 'Maar de anderen hebben allemaal - ' 'Wat heb ik je gezegd, wil je zonder boterham naar bed?' Nee, dat wil hij natuurlijk niet. Hij valt stil. Of hij staat met zijn nieuwe hengel – hij heeft die pedagogisch heel verantwoord bij elkaar moeten sparen met een krantenwikkje – in de woonkamer en vraagt door het luik naar de keuken: 'Mama, mag ik je laten zien (*mag ik je laten zien*) hoe lang mijn hengel is?' 'Nee, ik heb nu geen tijd, zie je niet dat ik sta te koken?' 'Na het eten dan?' Hij geeft niet op. 'Alleen als je je gedraagt en we je aan tafel niet horen.' Hij zit doodstil aan de dis, natuurlijk, wat dacht je. Dan komt na het eten het moment waarvoor ik mijn tenen al heb gekromd: hij vraagt opnieuw of hij zijn pleegmoeder de hengel mag laten zien. Weer heeft ze het te druk voor hem en verschuift de kennelijk slopende taak naar 'morgen'. Even later sluip ik zijn kamer binnen. Ja, ik sluip, want mijn extra aandacht voor hem zal

terecht opgevat worden als een aanklacht van haar opvoeding. En ik weet wat dat hem uiteindelijk zal opleveren: niet veel goeds. In zijn kamer, op zijn bed gezeten, bevraag ik hem uitgebreid over alles van hengels, vissen en wormen wat ik nooit wilde weten, terwijl hij opgewonden door de kleine ruimte stuitert en wel licht lijkt te geven.

De volgende dag legt hij bij het ontbijt een stukje ham in de vorm van een hartje op mijn bord. En hij vraagt zijn pleegmoeder opnieuw, want aan haar aandacht kan de mijne niet tippen, natuurlijk niet. 'Wat, ben je daar alweer met je hengel? Tsje-zus, gisteren wist je ook al van geen ophouden.' 'Maar mama, je zei zelf...' 'Mijn lieve jongen, je weet toch wel wat we hier doen met kinderen die altijd het laatste woord willen hebben?' Hij weet het. Ik niet. Maar ik zou graag ingelicht willen worden hieromtrent en vraag het luid te midden van de hele familie, zodat er hardop en in publiek geantwoord moet worden. Dit vormt echter geen probleem: 'Zeep', zegt ze frank en vrij. Niemand verblijft of verbloost. Hier valt nauwelijks meer tegenop te tornen. 'Tja, een beproefde methode uit het Stenen Tijdperk', stem ik stoïcijns in, hopend dat de ironie er niet te veel, maar wel net voldoende afdruipt om ergens, bij wie dan ook, stilletjes als besef binnen te sijpelen.

Dat die alleenstaande vrouw af en toe doodmoe is van een kind dat de liefde en de aandacht uit haar probeert te zuigen die hij t(e)huis niet kreeg, kan ik nog enigszins begrijpen, al is het geen pretje om naar te kijken en heb ik er meerdere gesprekken met haar over gehad. Maar wat verontrustender is, is dat zijn omgeving moeiteloos mee gaat in het subtiele negeren. Zijn biologische moeder heeft het kind vogelvrij verklaard door haar afwijzing. De pleegmoeder neemt de handschoen op met haar kou, vermoedheid, en onverschilligheid versus haar doorgedreven normen en waarden. Haar volwassen kinderen, zijn pleegooms en -tantes, kijken over hem heen of zetten hem genadeloos op zijn plek; de buurman leest hem - zoals hij nooit ofte nimmer met een van de andere kinderen zou wagen - autoritair de les als hij te hard praat (Hard? Kom nou! Hij is verdomme de stilste van allemaal); het jongste kleinkindje voelt de sfeer feilloos aan en slaat de jongen met kleine kleuterhandjes, ongestraft. De jongen accepteert, zwijgt, lacht mee met de anderen die het kleine ding hilarisch vinden.

Waar halen al deze mensen die zich gewent en veilig weten in christusnaam het recht vandaan om een kind te terroriseren, simpelweg omdat het ongewent was? Hier is een mogelijk antwoord: als ouders hun kind achterlaten (door wat dan ook), geven ze onbewust een levenslange vrijbrief aan alle anderen om dit ook te doen. En het kind accepteert het, het moet wel, het heeft geen verweer, of het vliegt uit het pleeggezin, tehuis of wat ook de tijdelijk opvang moge zijn. Het is ook niet anders gewend. Bovendien duldt het kind dit wangedrag niet alleen, maar lokt het zelfs nog mee uit ook. Angstig, aanhankelijk, onzelfzeker, te braaf gedrag vloeit voort uit onveilige gehechtheid. En het roept bij anderen maar al te vaak superioriteit, blokvorming, meedogenloosheid en leedvermaak op. In plaats van respect voor de kennelijk geleden schade. Waarom? Dat is voer voor een andere column. En eerlijk gezegd moet ik daar nog eens heel goed over nadenken, want zelf snap ik deze handelwijze niet.

'Nee?' vraagt mijn dochter die weleens mijn columns leest voor ik ze de ether in stuur, 'weet je nog met Lucca?' Tja, ze refereert terecht aan onze familiale irritatie – waar we niet trots op waren - over ons eigen asielhondje. Er school geen vezeltje kwaad in het diertje. Het was een uiterst aanhankelijk bolletje witte wol, dat de godganse dag aan onze hielen vastkleefde. Als ik me omdraaide, viel ik over haar. Als ik niet naar haar keek, keek zij wel naar mij, uren en uren. Als ik te lang met een ander praatte, jankte ze zachtjes en beleefd. Lucca had ook de gewoonte om steeds even enthousiast als ongenodigd op schoot te springen, zodat ze eens als een bom midden in mijn bord muesli (de melkversie, niet de yoghurt-) belandde. Ik kreeg compleet de zenuwen van haar blinde, niet aflatende adoratie. Iets in het systeem van aankleven en afhouden is me dus toch niet helemaal vreemd.

Desondanks maakte de vertoning met het pleegkind me zeldzaam triest en sloop ik als oneindig onvoldoende tegenwicht 's avonds laat door een donker huis (ik sluip daar wat af) met een stapel boterhammen met marmelade, een briefje van vijf euro en een inderhaast bij een benzinstation gekocht sleutelhangerbeertje met 'veel liefs' op zijn T-shirt. Ik weet het, een druppel op een gloeiende plaat, maar een druppel is een druppel.

